

УДК 378.147:373.3

Черненко Г. М.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ПРИРОДОЗНАВСТВА

У статті розкрито проблему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства. З'ясовано сутність понять “професійна підготовка” та “педагогічна компетентність”. Здійснено аналіз навчальної програми з курсу “Методика навчання освітньої галузі “Природознавство””, що вивчається у вищих педагогічних закладах. Розкрито чотири етапи підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства: теоретичний, практично-лабораторний, педагогічна практика, самостійна робота. Запропоновано різні види діяльності майбутніх учителів початкової школи на кожному з етапів підготовки до проведення уроків природознавства.

Ключові слова: професійна підготовка, педагогічна компетентність, майбутні вчителі початкових класів, навчальний процес, уроки природознавства, етапи підготовки.

Сучасні вимоги суспільства щодо суттєвого вдосконалення предметної та методичної компетентностей випускників вищих навчальних закладів, підготовки вчителя як високопрофесійного фахівця, здатного до ефективної педагогічної діяльності, зумовлюють появу нових підходів, форм і методів здійснення процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів.

У новому законі “Про вищу освіту” (закон від 01.07.2014 № 1556-VII) зазначено, що вища освіта повинна надавати сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі, у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Можна стверджувати, що від рівня фахової підготовки вчителя початкових класів, його високого професіоналізму, готовності творчо працювати, самовдосконалюватися, впроваджувати нові підходи до організації і здійснення навчального процесу в початкових освітніх закладах залежить процес формування особистості молодшого школяра та розвиток суспільства в цілому.

Сучасні дослідники приділяють значну увагу різним аспектам професійної підготовки майбутнього вчителя. Аналіз науково-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що основні характеристики професійної компетентності вчителя початкових класів, а саме: поглиблене знання предмета, постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних

завдань, наявність змістового, процесуального й особистісного компонентів висвітлено у наукових працях В. Бондаря, Н. Бібік, Т. Байбари, М. Вашуленка, О. Савченко, Л. Хомич, І. Шапошникової та ін.

Проблему професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів висвітлюють у своїх працях Н. Бібік та О. Савченко. Ними досліджується підготовка компетентного вчителя початкових класів, здатного до саморозвитку в умовах нового змісту початкової освіти.

Науковцями Л. Хомич, С. Сисоєвою та Л. Хоружею розкрито загальні принципи організації педагогічного процесу й основні напрями конструювання змісту педагогічної підготовки, ефективні та раціональні методи навчання і виховання; формування творчої особистості та професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до здійснення природознавчої освіти у початковій школі розкрито в монографії О. Біди.

Отже, аналіз сучасних наукових досліджень та врахування сучасних вимог початкової освіти переконує в тому, що проблема професійної підготовки майбутніх учителів була й залишається актуальною.

Мета написання **статті** полягає у розкритті теоретичних і практичних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства.

Одним із завдань вищої освіти є процес формування компетентного фахівця у тій чи іншій галузі. У новому законі про вищу освіту зазначено, що компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Сучасні видатні науковці по-різному підходять до трактування поняття “професійна підготовка”. Одні (Н. Кузьміна, Н. Тализіна) вважають, що професійна підготовка майбутніх учителів – це процес формування й набуття настанов, знань та вмінь, необхідних спеціалісту для належного виконання спеціальних завдань навчально-виховного процесу. Інші (І. Зязюн, Н. Кічун) зазначають, що професійна підготовка майбутніх учителів – це цілісний процес засвоєння й закріплення загальнопедагогічних та соціальних знань, умінь і навичок.

За словами О. Пометун, професійна компетентність формується у процесі навчання і містить знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [7]. Сучасна професійна діяльність майбутнього вчителя початкових класів базується на його підготовці як високопрофесійного фахівця, який ознайомлений із сучасними світовими

вимогами до навчально-виховного процесу школи першого ступеня, підготовлений до організації навчальної діяльності молодших школярів як педагогічної взаємодії, що спрямована на розвиток кожної особистості [7].

На сьогодні науковцями Л. Банашко, О. Севастьяною, Б. Крищуком та С. Тафінцевою розроблено “Концепцію педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти”, де розкрито загальні положення, мету і завдання, зміст, принципи та шляхи реалізації педагогічної компетентності.

Під професійною компетентністю вони розуміють базову характеристику діяльності спеціаліста, яка включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти і має головні суттєві ознаки, а саме: мобільність знань, гнучкість методів професійної діяльності й критичність мислення.

На їхню думку, педагогічна компетентність – це сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя, що дають змогу здійснювати пошукову, естетичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

У процесі аналізу літературних джерел можна стверджувати, що під професійною підготовкою майбутніх учителів початкової школи варто розуміти процес оволодіння особистістю життєвими компетенціями, загальнонауковими, професійними знаннями і вміннями для успішного здійснення професійної діяльності, в тому числі проведення уроків природознавства.

Зазначимо, що процес підготовки майбутніх учителів до проведення уроків природознавства у початковій школі здійснюється через вивчення навчальної дисципліни “Методика навчання освітньої галузі “Природознавство””.

Мета цього курсу передбачає теоретичну і практичну підготовку майбутніх учителів початкової школи щодо методики формування природознавчої компетентності молодших школярів шляхом засвоєння ними системи інтегрованих знань про природу і людину; формування фахових умінь у майбутніх учителів початкової школи щодо проведення уроків природознавства.

Досягнення поставленої мети навчальної дисципліни “Методика навчання освітньої галузі “Природознавство”” передбачає вирішення таких основних завдань:

– формування у студентів знань про об’єкт, предмет та завдання методики навчання природознавства;

– ознайомлення з коротким історичним нарисом виникнення та розвитку методики навчання природознавства;

- ознайомлення зі структурою процесу навчання, змістом структурних компонентів, зв'язків і відношень між ними;
- вироблення умінь аналізу основних змістовних ліній курсу природознавства, змісту навчальних підручників та розробки календарного планування;
- вивчення методики формування природознавчих понять у молодших школярів на уроках природознавства;
- ознайомлення з основними типами уроків природознавства, їх структурними компонентами; методами організації процесу вивчення природознавства та засобами наочності;
- ознайомлення з видами домашніх робіт з природознавства, методикою та прийомами їх виконання; критеріями оцінювання знань молодших школярів; організацією та методикою позаурочної і позакласної роботи з природознавства.

При вивченні цього курсу підготовка майбутніх учителів початкових класів до проведення уроків природознавства здійснюється через чотири етапи: теоретичний, практично-лабораторний, педагогічна практика, самостійна робота.

На першому етапі студенти оволодівають *теоретичними знаннями*. На нашу думку, з метою підвищення результативності навчання у процесі формування теоретичних знань варто проводити проблемні лекційно-дискусійні заняття, цим самим залучати студентів до розв'язання певних педагогічних ситуацій через спілкування з викладачем та одногрупниками. Ефективними формами та методами на теоретичному етапі підготовки студентів можуть бути читання лекцій за опорними конспектами у вигляді текстів, таблиць, схем й ін. Це дає можливість майбутнім фахівцям здобути теоретичні знання з курсу "Методика навчання освітньої галузі "Природознавство"

Таким чином переконуємося, що зміст теоретичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства виявляється в узагальненому вмінні педагогічно мислити, що передбачає наявність у студентів педагогічних, аналітичних, прогностичних, проєктивних та рефлексивних умінь.

Практично-лабораторний етап характеризується формуванням готовності майбутніх учителів початкових класів до організації та проведення уроків природознавства. Тематика практичних занять дає змогу студентам удосконалити, розширити, закріпити та навчитися творчо відтворювати здобуті теоретичні знання щодо методики викладання природознавства у початковій школі.

Лабораторні заняття передбачають сформувати в студентів вміння аналізувати навчальну програму з природознавства для 1-4 класів, на

основі цього складати календарне планування уроків; аналізувати зміст підручників та вміло підбирати методи вивчення нового матеріалу (розробка розповіді та бесіди); працювати з різноманітною методичною літературою з метою накопичення матеріалу; доводити ефективність підібраних методів та засобів наочності; розробляти та пропонувати різні види дослідів щодо виявлення властивостей і ознак природничих предметів та об'єктів; розробляти завдання для проведення різних видів спостережень (фенологічні, метеорологічні, короткочасні, довготривалі); проектувати та викладати фрагменти уроків.

Основними формами та методами організації діяльності майбутніх учителів початкової школи під час практичної підготовки є: педагогічний тренінг (відпрацювання вмінь і навичок застосування елементів педагогічних технологій у роботі з учнями), ділова професійно орієнтована гра (проектування та викладання фрагментів уроків природознавства на основі використання сучасних навчальних технологій), інтерактивні вправи “мозковий штурм”, “коло ідей” (прийняття конкретних рішень з певної проблеми, які спонукають студентів розвивати свою уяву і творчість, уможливають вільне висловлювання ними власних думок), робота у малих групах, колективна творча робота (розв'язання складних проблем, що потребують колективного обговорення, і використовується з метою формування умінь і навичок діалогічного спілкування, співробітництва, співтворчості).

Не менш важливим етапом підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства є *педагогічна практика*. Метою практики є здобуття студентами навичок самостійної практичної діяльності з наряду своєї майбутньої професії – учителя початкових класів; закріплення і вдосконалення базових професійно значущих умінь та формування навичок, що необхідні при виконанні функцій вчителя початкових класів; розвиток умінь застосовувати у практичній діяльності знання з основ теорії педагогіки, психології та методик викладання у початковій ланці освіти; усвідомлення професійної значущості цих знань.

Під час проходження практики, а саме проведення уроків природознавства, студенти повинні знати: структуру і зміст навчального плану та навчальної програми з природознавства, методику складання календарного планування; працювати з методичною літературою, шкільними підручниками, творчо осмислювати матеріал, добирати наочні посібники до уроків природознавства; структуру і зміст різних типів уроків природознавства (комбінований, предметний, вступний, узагальнюючий, урок-екскурсія), методику їх підготовки й проведення; методи вивчення об'єктів живої і неживої природи; види домашніх завдань та ступінь самостійності учнів при їх виконанні; зміст і особливості організації

позаурочної та позакласної навчальної роботи з природознавства.

Зміст практичної підготовки (*практично-лабораторний етап, педагогічна практика*) студентів до проведення уроків природознавства виражається у зовнішніх (предметних) уміннях, тобто в діях студента, за якими можна спостерігати. До них належать організаторські, інформаційні, комунікативні, перцептивні, орієнтаційні вміння.

Важливим етапом у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства є *самостійна робота*. Вона проводиться з метою стимулювання і зацікавленості студентів у результатах навчання та об'єктивної оцінки знань з методики навчання природознавства; здійснюється самоконтроль та перевірка власних знань через виконання завдань у модульному середовищі. Студенти самостійно складають методичну папку, яка вміщує навчально-методичний матеріал до уроків природознавства (легенди, загадки, прислів'я, приказки, розповіді, цікаві відомості з енциклопедій, цікава та невідома інформація щодо цифрового матеріалу про об'єкти живої і неживої природи тощо).

Процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення уроків неможливий без вивчення у вищих педагогічних закладах курсів психолого-педагогічних дисциплін (психологія, загальні основи педагогіки, дидактика). Адже вони відіграють важливу роль у цілеспрямованому формуванні професійно важливих якостей майбутнього вчителя, його професійної свідомості й поведінки, а також сприяють розвитку індивідуальності. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства не може здійснюватися без вивчення таких дисциплін, як ботаніка, зоологія, землезнавство. Вивчення цих дисциплін допоможе майбутнім учителям початкової школи оволодіти теоретичними знаннями про об'єкти живої і неживої природи.

Висновок. Отже, аналіз літературних джерел та власний досвід роботи переконує в тому, що важливими в процесі формування педагогічної компетентності майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства є основні етапи: теоретичний, практично-лабораторний, педагогічна практика, самостійна робота. На нашу думку, врахування цих етапів забезпечить професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи до проведення уроків природознавства.

Використана література:

1. *Абдулліна О. А.* Общепедагогическая подготовка в системе высшего педагогического образования : [учебник для пед. спец. высш. учеб. зав.] / О. А. Абдулліна. – 2-ге изд. перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. *Біда О. А.* Підготовка майбутніх вчителів до здійснення природознавчої освіти у початковій школі: Теоретико-методичні засади : [монографія] / О. А. Біда. – К. : Науковий світ, 2002. – 322 с.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / за ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
4. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи / О. Митник // Початкова школа. – 2008. – № 7. – С. 35-37.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім “Освіта”, 2012. – 392 с.
6. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 64-70.
7. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65-69.
8. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. О. Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 201 с.

References:

1. Abdullina O. A. Obshchepedagogicheskaya podgotovka v sisteme vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya : [uchebnik dlya ped. spets. vyssh. ucheb. zav.] / O. A. Abdullina. – 2-ge izd. pererab. i dop. – M. : Prosveshchenie, 1990. – 141 s.
2. Bida O. A. Pidhotovka maibutnikh vchyteliv do zdiisnennia pryrodoznavchoi osvity u pochatkovii shkoli: Teoretyko-metodychni zasady : [monohrafiia] / O. A. Bida. – K. : Naukovyi svit, 2002. – 322 s.
3. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy (Biblioteka z osvithoi polityky) / za red. O. V. Ovcharuk. – K. : K.I.S., 2004. – 112 s.
4. Mytnyk O. Rozvytok profesiinoi kompetentnosti suchasnoho vchytelia: realii i perspektyvy / O. Mytnyk // Pochatkova shkola. – 2008. – № 7. – S. 35-37.
5. Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv iz navchanniam ukrainskoioi movoiu. 1-4 klasy. – K. : Vydavnychiy dim “Osvita”, 2012. – 392 s.
6. Pometun O. Dyskusiiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v ukrainskii osviti / O. Pometun // Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky / za red. O. V. Ovcharuk. – K. : K.I.S., 2004. – S. 64-70.
7. Pometun O. Kompetentnisnyi pidkhid – naivazhlyvishyi oriientyr rozvytku suchasnoi osvity / O. Pometun // Ridna shkola. – 2005. – № 1. – S. 65-69.
8. Khomych L. O. Profesiino-pedahohichna pidhotovka vchytelia pochatkovykh klasiv / L. O. Khomych. – K. : Mahistr-S, 1998. – 201 s.

ЧЕРНЕНКО Г. Н. Подготовка будущих учителей начальной школы к проведению уроков природоведения.

В статье раскрыта проблема профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы к проведению уроков природоведения. Выяснена сущность понятий “профессиональная подготовка” и “педагогическая компетентность”. Осуществлен анализ обучающей программы из курса “Методика обучения образовательной отрасли “Природоведение””, которая изучается в высших педагогических заведениях. Раскрыты четыре этапа подготовки будущих учителей начальной школы к проведению уроков природоведения: теоретический, практически-лабораторный, педагогическая практика, самостоятельная работа. Предложены разные виды деятельности будущих учителей начальной школы на каждом из этапов подготовки к проведению уроков природоведения.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, педагогическая компетентность, будущие учителя начальных классов, обучающие программы, учебный процесс уроков природоведения, этапы подготовки.

CHERNENKO G. N. Preparation of future primary schools' teachers to conducting lesson of natural history.

There was exposed the problem of professional preparation of future primary schools' teachers to conducting lessons of natural history in the article. It is found out the essence of concepts "professional preparation" and "pedagogical competence". There was made the analysis of educational programme out on-course "The methodology of educating the educational area natural history", that studied in higher pedagogical establishments. There was exposed four stages of preparation of future primary schools' teachers to conducting lesson of natural history: theoretical, practically-laboratory, pedagogical practice, independent work. The different types of activity of future primary schools' teachers offer on each of the stages of preparation to conducting lesson of natural history.

Keywords: professional preparation, pedagogical competence, primary schools' teachers, educational programmers, educational process on the lessons of natural history, stages of preparation.

УДК 373.5.015.31678637.091.12

Чугунова Є. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИК ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено структурне наповнення дозвіллевої діяльності, що охоплює: споживання культурних цінностей, спілкування, суспільно-корисну роботу, творчі заняття, самоосвіту, пасивний відпочинок. Розкрито сутність поняття "музично-дозвіллева діяльність", її вплив на художньо-естетичний розвиток учнівської молоді. Окреслено вікову специфіку учнівської молоді її потребову сферу та систему цінностей. Дано перелік організованих форм музично-дозвіллевої діяльності до яких відносяться музичні гуртки (вокальні, інструментальні, гуртки навчання гри на музичних інструментах, музичні театри, хорові колективи, музично-літературні вітальні, музичні свята, конкурси, концерти.

Ключові слова: діяльність, дозвіллева діяльність, музично-дозвіллева діяльність, організація, художньо-естетичний розвиток, учнівська молодь

Сучасний стан розвитку соціально-культурної сфери України вимагає пошуку шляхів якісного вдосконалення організації вільного часу учнівської молоді. Особливої гостроти набувають питання художньо-естетичного розвитку молодого покоління українців у сфері дозвіллевої діяльності.

Наукові пошуки вітчизняних дослідників у галузі теорії та практики художньо-естетичного виховання, основні засади яких викладені в національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Концепції естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах України, показали, що художньо-естетичний розвиток особистості особливо ефективно здійснюється саме у вільний від занять та уроків час, на дозвіллі.